

ПРОФЕСІЙНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ВЧИТЕЛЯ
СУЧАСНОЇ ДАНСЬКОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

Розглядається проблема розвитку відповідних професійно-педагогічних компетентностей вчителя данської середньої школи. На основі аналізу міжнародних та національних документів класифікуються професійні компетентності вчителя сучасної народної школи Данії та надається їх сутнісна характеристика.

Ключові слова: професійно-педагогічні компетентності, європейський вимір педагогічної освіти, компетентнісний підхід.

Сучасний розвиток педагогічної складової освітнього середовища зумовлює необхідність модернізації загальної парадигми вищої педагогічної освіти. Випускники вищих педагогічних навчальних закладів сьогодні повинні мати можливість за найкоротших термінів адаптації до умов сьогодення досягати найкращих результатів у професійній діяльності та найбільш комфортного відчуття у власному професійному колі. Для цього потрібно, щоб такі загальновідомі та вагомі для професії вчителя поняття «навчочок», «знань» та «умінь» були доповнені новими додатковими категоріями. Нині до таких категорій належить «компетентність», яка в жодному разі може не повністю замінити, а лише збагатити надані майбутньому вчителю знання з фундаментальних та фахових педагогічних дисциплін [1].

Підкреслимо, що сьогодні всі європейські країни (і Данія не є винятком) здійснюють перехід до компетентнішої освітньої моделі. Для всебічного розуміння компетентнісного підходу в педагогічній освіті та побудови відповідної ефективної освітньої схеми доречно розглянути досвід Данії, яка подібно до України перебуває на початковому етапі реалізації компетентнішої освітньої схеми, проте завдяки поєднанню процесів децентралізації та централізації змогла досягти в цій сфері особливих результатів.

Загальній класифікації компетентностей фахівців присвячені роботи українських науковців Ю. Зіньковського, Г. Мірських, Е. Соф'янц. Проблеми професійної компетентності педагогів висвітлюються В. Сластьоніним, Н. Кузьміною, О. Овчарук, О. Пометун, І. Зязюном, Н. Нічкало, Л. Мітіною, О. Ситник.

Характеристиці окремих компетентностей педагогів у Європейському освітньому просторі присвячені роботи Дж. Равіна (J. Ravin), Р. Уайта (R. White), Б. Оскарссона (B. Oscarsson), Р.В. Уайла (R.W. While), В.Хатмечер (W. Nutmacher) та ін. Серед данських науковців Тове Хейдеманне зупиняється на дослідженні окремих базових компетенцій вчителів, П.Ф. Лаурсен та Дж. Вілумсен висвітлюють у своїх роботах питання роз-

витку професійних компетентностей педагогів та їх вплив на професійну майстерність учителя.

Однак, незважаючи на те, що компетентнісному підходу в освіті вчителя в європейських країнах присвячено чимало сторінок педагогічної літератури, ми можемо впевнено констатувати, що в Данії, країні, яка розвивається в умовах демократичного плюралізму та децентралізму, не сформувалося єдиного теоретичного обґрунтування та загальноприйнятої класифікації системи професійних компетентностей учителів середніх шкіл.

Зазначена проблема зумовила вибір теми нашої статті, мета якої насамперед полягає в аналізі основних професійних компетентностей данських вчителів, визначенні їх характерних рис та класифікації відповідно до загальноєвропейських освітніх стандартів. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань: охарактеризувати сучасну категорію «компетентності» з погляду данських педевтологів; визначити сутнісні риси професійної компетентності вчителя; виявити особливі навички та вміння, характерні для кожної групи компетентностей вчителів данських народних шкіл.

У данській педагогічній літературі компетентність є оціночним терміном, що означає здатність вчителя до застосування у професійній практичній діяльності власних знань, умінь та здібностей [2]. Потрібно наголосити, що в Данії немає уніфікованої типології компетентнісних характеристик вчителя, що є однією з причин відносної різноманітності наявних навчальних програм підготовки вчителя в системі вищої педагогічної освіти (кожний коледж складає власні навчальні програми, які мають збігатися з загальними стратегічними напрямками, зазначеними в законодавчих актах Міністерства освіти Данії). У більшості випадків перелік відповідних компетентностей містить посилання на загальноєвропейські освітні документи [3].

Аналіз європейських та данських освітніх документів [2; 3; 4] дав змогу сформулювати класифікацію професійних компетентностей вчителів середніх шкіл, яку представлено в таблиці. У цій класифікації ми намагалися поєднати європейські стандарти щодо компетентностей педагога з суто данськими особливостями. Зазначимо, що ми виходили з того комплексу відповідних професійних компетентностей вчителів, на формування та розвиток яких спрямоване вся система неперервної педагогічної освіти у Данії: її зміст, методи та технології.

Як показано в таб. 1 (див. с.115), професійні компетентності вчителя в Данії умовно поділяються на ключові компетентності; базові компетентності; спеціальні, або предметні, компетентності.

Ключові компетентності необхідні для будь-якої професійної діяльності. Вони дають можливість суб'єкту комфортно почуватися в соціальному, професійному середовищі, «відповідальні» за ті чи інші притаманні йому амбіції та виявляються в здатності педагога вирішувати професійні завдання на основі використання інформації, комунікації та соціально-правових норм поведінки особистості в суспільстві [1, 65].

Класифікація професійних компетентностей вчителів середніх шкіл Данії

Професійні компетентності	Сфери компетенцій
<i>Ключові компетентності</i>	<ol style="list-style-type: none"> Інформаційно-комунікаційна. Соціально-трудова. Загальнокультурна. Мовна. Морально-ціннісна
<i>Базові компетентності</i>	<ol style="list-style-type: none"> Організаційно-управлінська. Дидактично-методична. Педагогічне мислення. Пізнавально-креативна. Психологічна. Оціночна. Консультативна. Особистісного розвитку
<i>Спеціалізовані компетентності</i>	<ol style="list-style-type: none"> Предметно-академічна Дослідницька

комунікативну компетенцію: вміння вчителя самостійно шукати, аналізувати та добирати необхідну інформацію; знання інформаційних технологій; володіння технологіями комп'ютерного програмування, включаючи спілкування через Інтернет; 2) соціально-трудова компетенція: здатність брати на себе відповідальність; здатність пов'язувати особисті інтереси з потребами суспільства; готовність до самостійного виконання професійної діяльності; 3) мовну компетенцію: володіння технологіями усного та письмового спілкування різними мовами; здатність вчителя чітко та зрозуміло висловлювати свої думки та почуття. При цьому враховуються, як внутрішні (змістові), так і зовнішні особливості мовлення вчителя.

Сучасний учитель повинен пропонувати інформацію так, щоб максимально активізувати увагу та процеси мислення учнів; 4) ціннісні орієнтації особистості: усвідомлення ролі та призначення вчителя в суспільстві, європейському та світовому просторі; потреба та здатність до самореалізації; активна життєва позиція; пропагування цінностей демократичного суспільства та втілення їх у свою повсякденну діяльність [2]; 5) загальнокультурну компетенцію: знання у сфері національної, європейської та загальносвітової культури; толерантність до різних етнокультур.

Базові компетентності відображають специфіку професійної діяльності. Для професійної діяльності педагога базовими є компетентності, які ґрунтуються на вміннях, професійних навичках і знаннях європейського вчителя XXI ст. [5,10]. Вони включають: 1) організаційні здібності - здатність вчителя організувати учнівський колектив, управляти освітніми процесами і у свою чергу правильно спланувати та відкоригувати власну діяльність; 2) дидактичні здібності - вміння вчителя в доступній формі передавати учням навчальний матеріал, окреслювати будь-які проблеми чітко і зрозуміло, викликати в учнів зацікавленість предметом, спонукати учнів

до самостійної та активної пізнавальної діяльності. Учитель з дидактичними навичками може відповідно адаптувати чи реконструювати навчальний матеріал, беручи до уваги розумову, соціальну, культурну, етнічну різноманітність учнів, роблячи складне - простим, незрозуміле - чітким та зрозумілим.

Для данського вчителя особливо важливою є свобода вибору форм та методів особистісно орієнтованого навчання; 3) педагогічне мислення - специфічна рефлексивна здатність вчителя усвідомлювати своє «Я» в педагогічній реальності, передбачати наслідки своєї діяльності та проектувати розвиток особистості учня у майбутньому. Цю здатність данські педтологи пов'язують з педагогічним оптимізмом та вірою в людину [6]; 4) пізнавально-креативну компетенцію - здатність вчителя до пізнання через розуміння того, що необхідно учням. Ця здатність полягає в умінні правильно поставити цілі, спланувати та проаналізувати навчально-пізнавальну діяльність, використовуючи власні творчі здібності; 5) психологічно-перцептивні здібності - визначення як доміанти освіти особистості дитини, психологічна готовність вчителя сприймати внутрішній світ своїх учнів, розуміти їх унікальність як особистостей, відчувати тимчасові психологічні зміни у внутрішньому стані дитини та за необхідності надавати психологічну допомогу; 6) оціночну компетенцію - вміння об'єктивно та адекватно оцінити результати досягнень учнів, ефективність своєї професійної діяльності, роботу колег у шкільному колективі, позитивні та негативні риси всієї системи освіти в країні; 6) консультативну компетенцію - здатність проводити консультації та інші форми психолого-педагогічної підтримки в процесі спільного конструювання майбутньої освітньої траєкторії учня; 7) компетенцію неперервного самовдосконалення, яка полягає у здатності вчителя розвивати свої професійні вміння, знання та компетентності протягом всього життя.

Спеціалізовані, або предметні, компетентності відображають специфіку предметної сфери в діяльності педагога. Спеціальні компетентності розглядаються європейськими педдологами як здатність вчителя реалізувати ключові та базові компетентності у викладанні основних предметів у школі [2; 6].

У процесі формування предметних компетентностей важливу роль відіграють академічні здібності педагога - здатність до набуття та постійного оновлення знань з профільних предметів, які викладає вчитель у середній школі. Потрібно мати на увазі, що в освітньому полі України ефективний вчитель повинен знати свій предмет значно ширше програмного обсягу. Більше того, сьогодні українським вчителям надається можливість розробляти власні варіанти навчальних планів, аналізувати провідні концепції та технології в освіті, обґрунтовувати нові підходи до навчання і виховання, іншими словами, брати участь у перебудові всіх сторін педагогічної діяльності на науковій основі.

Для цього потрібно, щоб учитель виявляв постійну зацікавленість у наукових відкриттях і свідомо брав участь у наукових дослідженнях, які ґрун-

туються на фактичному матеріалі (*evidence-based research*). Підкреслимо, що на розвиток дослідницької компетенції спрямовані сьогодні програми базової педагогічної підготовки вчителів практично всіх європейських держав.

Сучасний вчитель-дослідник у європейському освітньому просторі розглядається насамперед як фахівець, що займається науковими дослідженнями і організовує та створює власний стиль педагогічної діяльності, спираючись на результати своїх досліджень [6].

Актуальною проблемою сьогодні з погляду європейського виміру в педагогічній освіті є розвиток у майбутнього вчителя вмінь роботи з учнями у *різномірному навчальному середовищі*. У документах Ради Європи йдеться про формування у педагогів певних компетентностей, що належать до європейських цінностей, пов'язаних із загальним ставленням до сучасного соціально-культурного розмаїття, а саме: плюралізму, полікультурності, прихильності до ідей демократії та гуманізму [3].

Як зазначається в національному плані Данії «Освіта для всіх», із 5,3 млн данського населення 40 тис. належить до етнічних меншин. У 2005-2006 рр. у середніх школах навчалось майже 70 тис. білінгвальних учнів, що становило 9,9 % від загальної кількості школярів. У приватних муніципальних школах частка іноземних учнів становить 44 % від загальної кількості [7]. Підкреслимо, що всі проаналізовані законодавчі акти Данії, які стосуються освітньої галузі, наголошують на «прозорості, єдності та рівності в освіті всіх рівнів» [7, 27]. При цьому враховуються, що діти різних культур, національностей, релігій повинні мати рівний доступ до високоякісної освіти, щоб у майбутньому стати фахівцями, які зможуть бути конкурентоспроможними на міжнародному ринку праці.

У педагогічній літературі розкривається білінгвістичний підхід до підготовки данського вчителя, тобто «обов'язкове знання та використання данської і англійської мови як в усній, так і в письмовій формі» [7, 75]. У роботі з дітьми в полікультурній групі англійська мова виступає як елемент, який полегшує спілкування різномовних сторін. В освітніх документах Данії неодноразово наголошувалось, що професійна компетентність учителя зростає, якщо вчитель володіє декількома іноземними мовами [3]. Вільне спілкування іноземними мовами розвиває *здатність вчителя розуміти крос-культурні відмінності* між ним та учнями і сприяє налагодженню позитивних контактів та взаєморозуміння в полікультурному учнівському колективі.

Першочерговим завданням підготовки вчителя до роботи з такими учнями є розвиток власне інтегрованих морально-психологічних, комунікативно-педагогічних компетенцій, іншими словами, вмінь толерантного спілкування з дітьми, розуміння їх культурних цінностей, поваги до рідної мови, традицій та національних звичаїв [4]. Головним аспектом педагогічної компетенції в цьому випадку є здатність учителя створити сприятливий психологічний клімат у шкільному класі з урахуванням етнокультурних та

етнопсихологічних особливостей учнів, як у процесі викладання навчального матеріалу, так і під час оцінювання результатів досягнень учнів у навчанні.

Підкреслимо, що всі згадані вище вміння, навички та компетентності утворюють фундамент на якому ґрунтується ефективна професійна діяльність європейського вчителя нового століття.

Отже, можна зробити такі висновки:

- компетентність учителя в Данії розглядається як оцінна характеристика особистості, що означає здатність вчителя до застосування у професійній практичній діяльності власних знань, умінь та здібностей;
- модель професійних компетентностей данського вчителя розробляється й основі врахування як рекомендацій європейської освітньої спільноти, так і національного досвіду підготовки вчителя;
- відповідно до загальноєвропейських освітніх стандартів, професійні компетентності данських вчителів поділяють на три компоненти: 1) ключові компетентності; 2) базові компетентності; 3) предметні компетентності;
- з погляду європейського виміру в педагогічній освіті розвиток компетенцій вчителя ефективно працювати з учнями у *різномірному навчальному середовищі* є актуальною проблемою сьогодення.

Важливість і актуальність висвітленої проблеми визначає необхідність її подальшого вивчення. Спеціального дослідження особливо потребує проблема форм і методів формування у майбутніх вчителів професійних компетентностей у системі вищої педагогічної освіти в Данії.

Література

1. *Зінковський Ю.Ф.* Компетентність і критерії якості освіти / Ю.Ф. Зінковський, Г.О. Мірських // Вища освіта України: Тематичний випуск: Вища освіта України у контексті інтеграції до Європейського освітнього простору. К. : Гнозис. - 2008. - Дод. 3. - Т. 4 (11).- С. 63 - 70.
2. *Weber K.* The pedagogues' competencies: professional learning between past experience and future orientations / Kirsten Weber [ed.] // Experience and discourse: theorising professions and subjectivity. - Frederiksberg : Roskilde University, 2001. - P. 123-139.
3. Green Paper on Teacher Education in Europe. High Quality Teacher Education for High Quality Education and Training / [F.Bucherberg, V.P Campos, D. Kallos, J. Stepherson (eds.)]. - Umea : TNTEE, 2000. - 99 p.
4. *Hutmacher W.* Key competencies for Europe. Report of the Symposium (Berne, Switzerland 27 March, 1996) // European journal of education. - Council for Cultural Cooperation (CDCC) a Secondary Education for Europe. - 1996. - Vol. 32. - № 1. - P. 45-58.
5. *Заир-Бек Е.С.* Подготовка специалистов в области образования к участию и использованию международных программ оценки качества образования для всех: национальное видение / Е.С. Заир-Бек, А.П. Тряпицына. - СПб.: РГПУ, 2006. - 65с.
6. *Laursen P.F.* Educating the Authentic Teacher / Ulla Lindgren // A Nordic Perspective on Teacher Education in a time of Societal Change: contributions from a Nordic conference that focused on the professional teacher role. - Umea: University Publ., 2006. - P. 65-76.
7. Education and lifelong skills upgrading for all. Denmark's strategy for lifelong learning. Report to the European Commission (April 2007). - Copenhagen : Danish Ministry of Education, Department of Adult vocational Training, Division for lifelong learning, 2007. - 34 p.

Е. Огиенко, А. Роляк Профессиональная компетентность учителя датской средней школы

Рассматривается проблема развития профессионально-педагогических компетентностей учителя средней датской школы. На основе анализа международных и национальных документов классифицируются профессиональные компетентности учителя современной народной школы Дании и дается их сущностная характеристика.

Ключевые слова: профессионально-педагогические компетентности, европейское измерение педагогического образования, компетентностный подход.

O. Ogienko, A. Rolyak Secondary School Teachers' Professional Competences in the Modern Danish Society

The article deals with the determination of the secondary school teachers' competences in the modern Danish Society. On basis of the main international and national documents analysis on teacher training, the author classifies the professional competences of the modern Danish teachers and characterises the most important of them.

Key words: professional-pedagogical competences, teacher education in European measurement, competent approach.